

RENDELLENES HÁZÚ ALSÓKRÉTA AMMONITESZEK A GERECSÉBŐL

DR. NAGY ISTVÁN ZOLTÁN*

(XVI. tábla, 3., 4., 6. ábra)

Összefoglalás: A közlemény a Berzsek-hegyi (Gerecse) hauterivi és alsóbarrémi emeleteiből előkerült rendellenes házú ammoniteszeket mutat be. Szerző az innen előkerült torz példányokban részben fejlődési rendellenességeket lát (ide sorolva több *Protetragonites* sp.-n tapasztalt szájadékbefűződéseket, amelyek rövid időn belül ismétlődnek, és *Phyllopachyceras* sp.-n észlelt bordázatkettozódást), részben sérülések okozta károsodásokat, ilyenek a XVI. táblán bemutatott 3., 4. és 6. ábrán látható példányok.

Az 1956. évben gyűjtött Berzsek-hegyi ősmaradványok Cephalopodái között — noha a begyűjtött anyag nem nevezhető gazdagnak — több rendellenes példányt találtam. A példányok rendellenes bélyegei szerintem két csoportra oszthatók.

Egyiket a fejlődési rendellenességek közé sorolom. Ezek, elsősorban az egyénfejlődési idő alatt bekövetkezett elváltozások nyomai. Ilyeneknek minősítem pl. a szájadéki befűzések megkettőzését, illetve azoknak a növekedés folyamán történt túl gyorsan bekövetkezett megismétlődését. Ezt észleltem egy *Protetragonites quadrisulcatus* (d'Orbigny) faj maradványán. Ugyanígy jellegű volt egy *Phyllopachyceras infundibulum* (d'Orbigny) -n talált bordázatkettozódás. Ezen a példányon ez a borda igen erőteljes, egészen a szájadékbefűződésre emlékeztet. Erre a jelenségre mai összehasonlítási például a Gastropodák szájadékmegvastagodása szolgálhatna, ami eléggé ismert szezonjellegű megváltozás. Mindkét példány az hauterivi emeletből való.

Másik csoportba a sérülésekből adódó elváltozások tartoznak.

Egy *Neocomites* sp. kőbelén láthatunk ilyen típust (XVI. tábla, 6. ábra). A sérülés az állatot a ventrális rész felé eső oldalon érte. Az állat kiheverte az inzultust, az egyénfejlődés további folyamán a bordák kifejlődése normális. A sérült bordák a regeneráció folyamán hátrafelé hajolva alakultak ki, középső laterális részük, ahol az összenövésst lehetne vizsgálni, már nem látható. Hasonló sérüléstípust mutat egy rokon genusz kis példánya is (XVI. tábla, 4. ábra). A bordázat képe ezekben az esetekben hasonlít a H. Hölder által közölt rendellenességek egyik típusára (1956, p. 98, 3.—4. ábra). A 4. ábrán bemutatott példány az alsó barrémi, a 6. kép pedig hauteriviből való.

A bordázat rendellenes elváltozását több, kicsavarodott házú példányon is láthatjuk. A XVI. tábla 3. képén bemutatott *Hamulina* sp. dorzális peremén bi- és trifurcált bordaelágazást találunk. Egy *Anisoceras* sp. kőbelén is ugyanezt a bordaelváltozást észleltem, de ezen a példányon a folyamat már a laterális rész nagy részén elkezdődik. Ezek a példányok az alsóbarrémi emeletből valók.

Az általam vizsgált kicsavarodott, kiegyenesedett háztípusú példányokon ezek az elváltozások a dorzális oldalon jelentkeztek. Miután ezeken a típusokon ez a rész van

* Előadta a Magyarhoni Földtani Társulat Őslénytani Szakcsoportjának 1964. márc. 23-i klub-délutánján.
Kézirat lezárva 1963. máj. uo 22.

kitéve leginkább a mechanikai behatásoknak (Schoeller, 1942), elképzelhető, még „statikailag” is, hogy a „bordaátrendeződés” a károsodás következtében beállott instabilitást volt hivatva helyreállítani. Nem vizsgálható azonban az a fontos kérdés, hogy ez a javítás növekedés közben, vagy már az állat felnőtt korában történt-e. A házregeneráció kérdésében a Gastropodákkal való összehasonlítás már nem alkalmazható olyan meggyőzően.

Dacqué (1921, p. 582)-nak a Cephalopoda-bordák elágazódására vonatkozó meglátását (ti. a domború felület térfogatának növekedését követő bordasűrűsödést) a vizsgált példányokra nem tudom feltétel nélkül alkalmazni. Az említett gerecei példányok ugyanis egyenletes vastagságúak és a rendellenesnek talált bordaelágazódás a párhuzamos, egyenes bordák között „váratlanul” kiugró jelenségnek látszik (XVI. tábla, 3. ábra).

TÁBLAMAGYARÁZAT — EXPLANATION OF PLATE

XVI. tábla — Plate XVI.

3. *Hamulina* sp., term. nagyság — nat size
 4. *Neocomites* sp., 2 × nagyítás — × 2
 6. *Neocomites* sp., term. nagyság. — nat size

IRODALOM — REFERENCES

Brown, A. P., (1892): The development of the shell in the coiled stage of *Baculites*. Proc. Acad. Nat. Sci. Philadelphia, 44, pp. 136—141. — Daqué, E., (1921): Vergleichende biologische Formenkunde der fossilen niederen Tiere. Berlin, VIII + 777 pp., 345 figs. — Dombes, J. P., (1938): Sur un échantillon teratologique d'ammonite de l'Albien moyen [*Hoplites lautus* (Sow.)], différent on the 2 sides. Ann. Soc. Géol. Nord. 63, pp. 125—127., 3. pl. — Hölder, H., (1956): Über Anomalien an jurassischen Ammoniten. Palaont. Zeitschr. 30, pp. 95—107., 9 figs. — Schoeller, H., (1942): Considerations sur les ammonites dites déroulées (l'origine de leurs formes). Bull. Soc. Géol. France, 5, 12, pp. (233—250.) 12 figs.

Lower Cretaceous Ammonites with irregular shells from the Gerece Mts.

DR. I. Z. NAGY

The author presents irregular cephalopodal shells collected from the Hauterivian — Lower Barremian stages of the Lower Cretaceous series in the Berzsek Hill, Gerece Mts, Komárom County, Hungary.

He ascribes the deformed specimens partly to disturbances of growth (the constriction reiterations observed in several species of *Protetragonites* and the doubling of ribs found in one *Phyllophyceras* species are referred to this category), partly to injuries; such are e. g. the ammonite specimens shown in Plate XVI, figs 3, 4 and 6. The branching off of ribs visible in fig. 3 may also have tended to restore some instability resulting from injury, since the uniform thickness of the shell would not justify any static support by swelling, which has been referred to by Daqué, too (1921, p. 582).